

13 KLIMATICKÁ
OPATŘENÍ

 Člověk
v tísni

Etika klimatické změny

Filosofické zkoumání pro třídy

Klimatické vzdělávání

Vystudujte si naše online kurzy kdykoliv,
odkudkoliv, zdarma.

<https://mojekurzy.clovekvtsni.cz/>

Přeloženo z irského originálu: *Ethics of Climate Change, A clasroom enquiry*
Autor : Lukasz Krzywon, Green-Schools Ireland, www.greenschoolsireland.org

Překlad do češtiny: Iva Vávrová
Editace: Veronika Endrštová, Zuzana Daubnerová
Vydal: Člověk v tísni, o. p. s., Praha 2023
ISBN: 978-80-7591-073-8

Děkujeme autorům originálu za bezplatné poskytnutí práv k překladu i grafickému zpracování.

OBSAH

Úvod	2
Etika a morální filozofie	4
Změna klimatu a etika	5
Příprava třídy	6
Postup zkoumání	6
Úloha facilitátora	7
Rozehrívací aktivity	8
Podněty	9
Otázka	10
Filozofické zkoumání	12
Hodnocení	14
1. Lekce – Motivace	15
2. Lekce – Tragédie obecní pastviny	16
3. Lekce – Stávka	18
4. Lekce – Spravedlnost a odpovědnost	19
5. Lekce – Uhlíkové kredity	21
Výzva k jednání	23

Úvod

Cílem aktivit, které v tomto materiálu předkládáme, je podněcovat mladé lidi k přemýšlení a rozšiřovat povědomí o otázkách týkajících se etiky klimatické změny. Doufáme, že témata jako aktivní činnost a nečinnost, individuální odpovědnost v protikladu k odpovědnosti kolektivní, nespravedlnost, konzumní životní styl, klimatická migrace a další témata rozproudí diskuzi. Tato metodologie zvidavého učení je založená na metodě Filozofie pro děti (Philosophy for Children - P4C), kterou vytvořili Matthew Lipman a Ann Margaret Sharp, a metodě filozofického zkoumání (Philosophy Enquiry), se kterou přišel Peter Worley z organizace The Philosophy Foundation. Spočívá v pokládání otázek, vysvětlování důvodů a propojování myšlenek. Jde o zkoumání vedené skupinou a také na skupinu zaměřené.

Materiály jsou určeny žákům druhého stupně základních škol a studentům středních škol, ale dají se upravit pro starší žáky prvního stupně ZŠ. Děti se zlepšují v různých dovednostech, jako je například efektivní komunikace, řešení problémů či tvůrčí, kooperativní a kritické myšlení. Dovednosti kritického myšlení doporučuje UNESCO (2008) pro podporu ekologické gramotnosti a podle výzkumů jsou nezbytnou součástí etické a environmentální výchovy.

Doplnění k českému překladu

V úvodní části materiálu se seznámíte se základními charakteristikami metody P4C a rolí učitele coby facilitátora v procesu „zkoumání“. Pokud máte zájem seznámit se s metodou blíže, můžete se přihlásit na některý z kurzů úvodu a práce s metodou od organizace Člověk v tísni. Informace k aktuálně vypsáným kurzům najdete na: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/vzdelavaci-program-varianty/kurzy-pro-ucitele>

Doporučujeme vám také následující videa a příručku:

- [Lekce Motivace](#) v výuce Alexise Katakaidise na Gymnáziu Jana Nerudy
- [Filozofie pro děti – praktická příručka s lekci do hodin](#)
- [Video s pohledem do výuky](#) na první a druhém stupni ZŠ

Jak na klimatické vzdělávání? ...nechte se inspirovat

První česká publikace shrnuje doporučení, jak vzdělávat o změně klimatu. Poradí, co funguje, vybaví vás potřebnými informacemi a pomůže se sestavením hodin.

Publikace vám pomůže:

- odhalit, co při učení o změně klimatu funguje a co spíše škodí
- udělat si obrázek, co vše „dobré“ klimatické vzdělávání obnáší
- ujasnit si hluboké příčiny, dopady a možná řešení klimatické krize
- pracovat nejen s fakty, ale také s emocemi a hodnotami

Co vše v publikaci najdete?

- Popis efektivních strategií a postupů klimatického vzdělávání
- Přehledný finský model jízdního kola pro klimatické vzdělávání
- Formulované vzdělávací cíle pro učení o změně klimatu
- Tipy na vzdělávací programy a materiály

Ke stažení na: https://ucimoklimatu.cz/klima-se-meni-a-co-my_-2/

Čtyři principy „dobrého“ klimatického vzdělávání

1. Budme přesní a kritičtí

Pracujme s aktuálními a ověřenými informacemi. Rozvíjme kritické myšlení a mediální gramotnost.

2. Budme blízcí a hmatatelní

Ukazujme, jak klimatická témata souvisí s naším okolím a životem. Zaměřme se na to, co mohou změnit jednotlivci a jakou roli hraje společné úsilí.

3. Zahrnujme sociální a emoční složku

Zohledněme společenský a emoční rozměr, abychom překonali pocity ekologické úzkosti a podpořili činy.

4. Podporujme aktivní zapojení

Používejme metody, které jsou badatelské, zkušenostní, kritické a participativní.

Etika a morální filozofie

Filozofie jako obor se obecně zabývá opravdu velkými otázkami o světě, ve kterém žijeme a jehož součástí jsme. Tři hlavní otázky jsou přibližně tyto: Co existuje? Jak to víme? Co s tím budeme dělat? Tou první se zabývá metafyzika a tou druhou epistemologie. Třetí otázka spadá do oblasti etiky a morální filozofie.

V etice se nezabýváme jen morálními postoji a názory, ale také jejich důvody a úvahami, ze kterých vycházejí. Zamýšlíme se také nad možnými důsledky získaných postojů. Etika má tři hlavní směry. Etika ctnosti vychází od Aristotela a zabývá se ctnostmi, jako je třeba odvaha a umírněnost, špatnými vlastnostmi a zásadovostí. Konsekvencialismus se zabývá otázkou důsledků našeho jednání. Jeho nejvýznamnějším příkladem je utilitarismus, který usiluje o co největší dobro pro co nejvyšší počet lidí. Hlavními představiteli jsou David Hume, Jeremy Bentham a John Stuart Mill. Deontologická etika se zaměřuje na zásady a povinnosti. Na etické zásady se přichází pomocí rozumu a základní hodnotou je autonomie druhých. Nejdůležitějšími zástupci tohoto směru jsou John Locke a Immanuel Kant. Poměrně novým oborem je environmentální etika, která zahrnuje hlubinnou ekologii, ekofeminismus, sociální ekologii a nový animismus.

V rámci klimatické výchovy se snažíme rozšiřovat povědomí o klimatické změně a motivovat žáky a žákyně (a také rodiče a vyučující) k aktivnímu zapojení do řešení této celosvětové výzvy. Diskuze o morální odpovědnosti a všech otázkách souvisejících s klimatickou krizí mohou být dobrá cesta, jak přehodnotit vlastní hodnoty a nabrat motivaci ke změně chování. Když problému nerozumíme, nemůžeme ho vyřešit. Více lekcí k tématu klimatické změny a inspiraci do výuky najdete na www.ucimoklimatu.cz, či <https://kurz-klimazmena.clovekvtisni.cz>.

Cílem navrhovaných aktivit je procvičování kritického myšlení, argumentace, řešení problémů a zkoumání motivací a hodnot. Zabývají se povahou lidství, odpovědností, lidmi jako jedinečným druhem, neznalostí, soucitem a empatií, vlastní hodnotou života v protikladu k hodnotě instrumentální atd.

*Jak víme, co je dobré, a co špatné?
Komu bychom měli důvěřovat a proč? Proč lidé dělají to, co dělají, a co je přiměje ke změně? Jaké názory vedou lidi k tomu, že se o změnu nesnaží?*

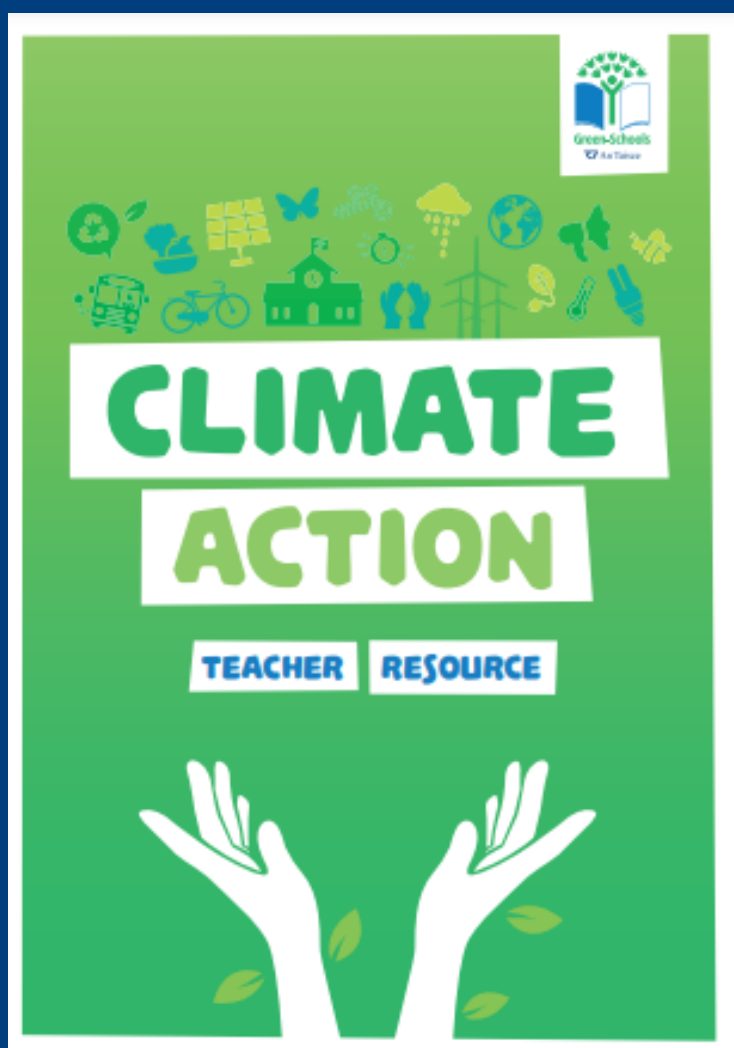

„Jedna věc je jasná: změna klimatu způsobuje škody. (...) Škody nebudou všude stejné: některá místa se stanou obyvatelnějšími, ale mnoho jiných bude čelit novým extrémům počasí. Stoupne hladina moří, zaplaví domovy a poničí úrodu. Jinde bude hrozit nedostatek vody. Nemoci se rozšíří do nových oblastí. Nastanou konflikty. Mnoho lidí zemře, bude nuceno opustit domov nebo bude jiným způsobem trpět. Živočišné druhy vymizí. Mohou být zničeny celé ekosystémy. Škody, které nastanou, budou enormní. Tyto negativní následky jsou evidentní, zbytek etické dimenze změny klimatu však zůstává v mlze.“

James Garvey,
*Etika klimatické změny,
co je a není správné ve světě, který se otepluje*
(2018, překl. Alžběta Vargová)

ZMĚNA KLIMATU A ETIKA

Tyto materiály předpokládají obecnou znalost problematiky klimatické změny. Zaměřují se na šíření povědomí o složitosti této otázky prostřednictvím diskuzí. Nabádají k osobnímu zamyšlení, které snad povede k lepšímu porozumění a větší motivaci k jednání.

Materiál ke stažení v angličtině
na stránkách Greenschools Ireland –
<https://greenschoolsireland.org/resources/climate-action-teacher-resource/>

Příprava třídy

Diskuze budou probíhat v kruhu, takže tomu budete muset přizpůsobit uspořádání třídy a židlí. Kruh je nejlepší proto, že na sebe všichni vidí. Ještě lepší je, když žáky a žákyně vezmete ven, kde se můžou pohodlně usadit v přírodě. Mějte na paměti, že práce se skupinou venku přináší výzvy spojené s počasím, či další rozptylující faktory, které mají vliv na chování žáků, ale změna obvyklého prostředí může podpořit pocit otevřenosti a propojení s přírodou, což může být výhoda.

Pedagogové obvykle používají předmět, jako je míč, pírkó, gumové zvířátko nebo cokoli, který si žáci mezi sebou podávají. Mluví vždy jen ten, kdo předmět drží.

Doporučujeme také mít k dispozici tabuli nebo něco na psaní. Všechny pokládané otázky a zajímavé myšlenky, které při zkoumání vyvstanou, si poznamenávejte. Pomůže to udržet směr uvažování a může se to hodit při hodnocení nebo shrnutí na konci. Ujistěte se, že žáci a žákyně mají dostatek papírů a psacích potřeb, aby si mohli nápady zapisovat. Také je potřeba domluvit si pravidla diskuze. Hlavním pravidlem hodiny je, že je třeba každého respektovat a naslouchat jeho názorům.

„Děti, jejichž postoj k přírodě je založen na filozofickém a citovém vztahu k životnímu prostředí, přinášejí oběti a snaží se ‚zachránit přírodu‘ mnohem častěji než ty, které tento postoj nesdílejí.“

Nils Holgaard Sørensen

Postup zkoumání

Rozehřátí

Podnět

Otázka

Zkoumání

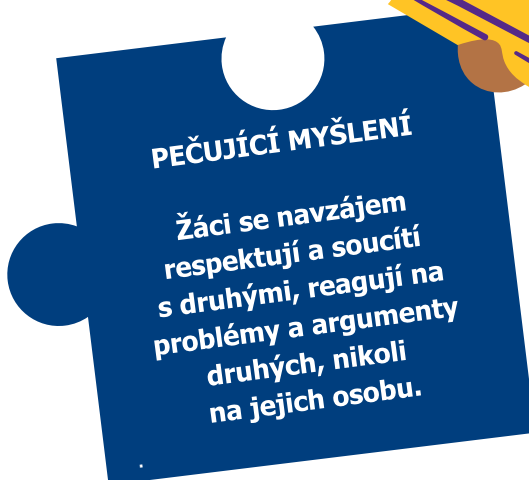
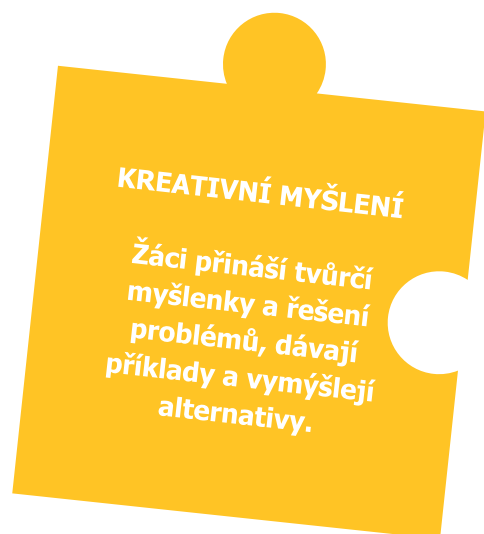
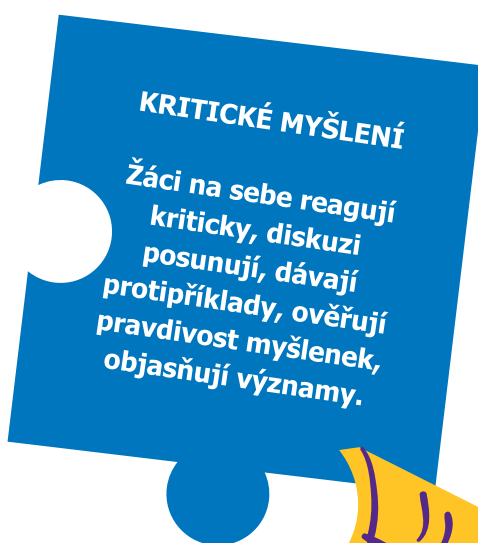
Hodnocení

Úloha facilitátora

Učitel/ka v roli facilitátora/ky má v diskuzi malou, ale důležitou úlohu. Přináší podněty a řídí volbu otázek, během diskuze si dělá poznámky a dbá na to, aby se skupina neodklonila od tématu (pomocí jednoduchých technik „kotvení“ a „co by, kdyby“ – viz str. 12).

Během hodiny se facilitátor ideálně řídí jednoduchým pravidlem – sleduj z povzdálí! To znamená, že dbá na to, aby si žáci a žákyně umění komunikace procvičovali sami, a nechává je používat vlastní argumenty. Ve skupině, která na takové hodiny není zvyklá a kde se žáci můžou bát, že před učitelem odpoví „špatně“, to může být těžké. Facilitátor nebo facilitátorka by nikdy neměli prosazovat vlastní názor na probíraná témata. Úkolem učitele obvykle bývá předat třídě zásadní informace a zajistit, že mu žáci a žákyně budou rozumět. Při filozofickém zkoumání žákům a žákyním dáváme prostor k vytváření vlastních názorů. Právě podstoupit do pozadí a dát věcem volný průběh může být pro některé učitele a učitelky to nejtěžší. Jejich úkolem během zkoumání je, aby se všichni cítili bezpečně a nebylo jim nepříjemné mluvit. Velmi užitečné jsou rozehrívací hry a aktivity na následující stránce. Facilitátor dbá na to, aby se diskuze neodchylovala od tématu (zodpovídání otázky) a aby všichni dodržovali pravidla. Do diskuze vstoupí, když je potřeba ji povzbudit.

Při zkoumání je třeba vzít v úvahu několik důležitých aspektů procesu uvažování. Ve Filozofii pro děti mluvíme o těchto čtyřech druzích myšlení:

Rozehřívací aktivity

Vždycky je vhodné začít rozehříváčkou, která by měla rozhybat mysl a/nebo tělo. Před jakoukoli vážnou diskuzí se hodí aktivity na prolomení ledů, které pomůžou vytvořit přátelské a uvolněné prostředí. Níže je pár příkladů her podporujících spolupráci skupiny (na internetu najdete další, které jako rozehříváčka nebo prolomení ledů poslouží také).

Filozofický salát

Jedna osoba v kroužku nemá židli.

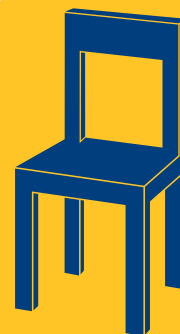
Řekne: „Ať si přisedne každý, kdo si myslí...“

... že může mít všechno, co potřebuje

... že může mít všechno, co chce

... že nepotřebuje mít všechno, co chce

Nechte žáky a žákyně přicházet na vlastní nápady a vymýšlet další možnosti.

Všichni sednout!

Členové skupiny si musí postupně po jednom sednout, aniž by se spolu domlouvali slovy nebo znamením. Když se posadí dva nebo více lidí současně, všichni si musí znovu stoupnout. Někdy si žáci a žákyně velmi chytře začnou sedat v kruhu popořadě. Můžete je pochválit za šikovné řešení problému, ale pak po nich chtějte, aby cvičení zopakovali „jako popcorn“ – náhodně. Abyste to ztížili, můžete chtít, aby si posedali za určitý čas (minuta) nebo se zavřenýma očima.

Vyprávění příběhu

Někdo v kroužku hru zahájí tím, že řekne nějaké slovo. Každý pak přidá další tak, aby vznikl příběh. Hra se dá hrát i ve stoje.

Tahle jednoduchá aktivita přispěje k tomu, aby se hned na začátku zapojil každý.

Když bude vyprávění trochu praštěné, lidé pookřejí a před probíráním něčeho vážnějšího nastane pohoda.

Proč by jedna země
měla snižovat emise,
když jiné to odmítají?

Je občanská neposlušnost
správnou reakcí na selhání vlády
v řešení změny klimatu?

Mají lidé právo
vypouštět emise
CO₂?

Měli bychom si užívat
vlastního štěstí, nebo se
snažit zamezit utrpení
budoucích generací?

Jak moc by nás
mělo zajímat,
že zvířata trpí
dopady klimatické
změny?

Jsme odpovědní
za hříchy, které na
životním prostředí
napáchali naši rodiče
a prarodiče?

Podněty

Facilitátor nebo facilitátorka přijdou s podnětem pro další diskuzi. Žáci a žákyně pak dostanou papír na psaní a mají chvíli na to, aby se nad tím zamysleli a své myšlenky napsali (stáhněte si samostatnou přílohu k vytištění). Měla by stačit minuta nebo dvě.

1. Co mě k podnětu napadne jako první
2. Klíčová slova, velké otázky nebo myšlenky, které s ním souvisí
3. Otázky, které podnět vyvolal

Podnětem pro diskuzi se může stát cokoli – film, příběh, zpráva, obrázek nebo několik obrázků, citát atd. Nebo také scénka, kterou žáci a žákyně sami zahrají. Nejlepší jsou kontroverzní podněty, protože zahrnují protichůdné myšlenky, které mohou vyvolat filozofické pnutí.

Zajímavý rozhovor třeba v hodině angličtiny může vyvolat i něco tak prostého jako tenhle kreslený vtip od Joela Petta.

Připravili jsme otázky, které se k podnětům vážou, protože se tak nejsnáze dosáhne relevantní a bezprostřední diskuze. Pokud chcete žákům a žákyním umožnit, aby si otázky zvolili sami, níže je postup, který pracuje s podněty z této metodiky a může se hodit. K dispozici vám je i pracovní list v příloze.

Tajné hlasování – všichni v kroužku se otočí zády a u každé otázky hlasují palcem nahoru nebo dolů. Probírat se pak bude otázka, která získá nejvíc palců nahoru.

Hlasování rukama a nohama – každý může pro každou otázku hlasovat zvednutím až obou rukou a obou nohou, podle toho, jak ho otázka zajímá. Spočítejte všechny ruce a nohy – zabývat se budete tou otázkou, která získala nejvíc hlasů. Nebo můžete hlasovat prostě jen zvednutím ruky.

Žákovské otázky

Rozdělte žáky do skupin po čtyřech, ať v každé z nich krátce podiskutují o tom, co je k podnětu napadlo. Dejte jim pár minut na to, aby každá skupina vymyslela jednu otázku. Budou se na ní muset shodnout a pak ji říct zbytku třídy. Všichni by měli mít papír, aby si otázky mohli psát. Vyzvěte žáky, ať je přečtou nahlas. Napište je na tabuli, aby na ně všichni viděli, nebo papíry s otázkami rozložte na podlaze uprostřed kruhu. Nechte žáky hlasovat o tom, kterým otázkám se pak chtějí věnovat. Všechny otázky ale zachovejte. Můžou se hodit na začátku jiné hodiny, místo abyste museli celý postup opakovat od začátku. Cenné jsou všechny. Až žáci jednu vyberou, vyzvěte je, aby se podělili o to, co je k ní napadne jako první. Využijte nějaký předmět, třeba míček, který se bude předávat – kdo ho drží, má slovo a ostatní poslouchají. U prvních myšlenek se dá prostě postupovat dokola a všichni postupně řeknou, co je napadlo. Nikoho k mluvení nenutěte, je v pořádku se nechat přeskočit. Vždy ale můžete žáky a žákyně povzbuzovat, aby během hodiny něco řekli, zvláště když se ještě vůbec nedostali ke slovu. Až se vyjádří každý, můžete plynule přejít k hlavní diskuzi a samotnému zkoumání. Žáci a žákyně budou přirozeně chtít na ostatní reagovat. Ať si ti, kdo chtějí mluvit, předávají mluvící předmět.

Zkoumání

Hlavním cílem zkoumání je pracovat na zodpovězení vybrané otázky. Otázky ve filozofii včetně etiky bývají těžké a nemají jasné, ihned zřejmé odpovědi. Když se ale snažíme hledat odpověď a vylučujeme možnosti, které nedávají smysl, pak problému, který se snažíme vyřešit, lépe porozumíme. Uvažujeme o pohledech ostatních na tutéž věc, a snažíme se tak dostat za intuitivní odpovědi. Cílem je přejít od toho, co si člověk v danou chvíli myslí, k odpovědi, která pro jednotlivce nebo i celou skupinu skutečně dává smysl - tedy je rozumně zdůvodněná a eticky opodstatněná. Úspěšné filozofické zkoumání poznáte tak, že někdo řekne: „Změnil/a jsem názor, protože...“

Nejjednodušší forma zkoumání zahrnuje tyto otázky:

- Co si o tom myslíš a proč?
- Co si myslíš o tom, co říkali ostatní, a proč?

Základními prvky zkoumání je přemýšlení, naslouchání a mluvení.

TECHNIKY, KTERÝMI SE POSOUVÁ DISKUZE

KOTVENÍ

Kotvením se rozhovor vrací k hlavní otázce. Někdy stačí ji položit znova. Kotvením se dá dobře vypořádat s příspěvky žáků a žákyň mimo téma, ale také se díky němu dá zjistit, co na nich bylo vlastně k věci. Když žáci přichází s novými tvůrčími myšlenkami a problém rozšiřují, je vhodné se dobrat k tomu, jak jejich nápady souvisí s hlavní otázkou, a odhalit nové souvztažnosti a linie uvažování.

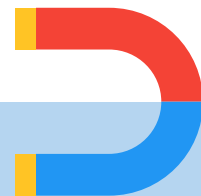
CO BY, KDYBY

Žáci a žákyně se často začnou dohadovat o faktech. Pro účely nácviku hypotetického myšlení se můžete vyhnout zjišťování, jak to je ve skutečnosti, a zkusit přemýšlet o tom, co by, kdyby. Když si například pokládáte otázku „Co bys dělal/a, kdyby sis vyměnil/a mozek s někým jiným?“, žáci a žákyně možná začnou probírat, jestli je vyměňování mozků z lékařského hlediska možné. Otázku prostě přeformulujte se slovem „kdyby“. „Kdyby bylo možné si vyměňovat mozky, co bys dělal/a, kdyby sis vyměnil/a mozek s někým jiným“. Tato technika diskuzi snadno vyvede ze slepé uličky a znovu ji obrátí správným směrem.

VYJASNUJÍCÍ OTAZKY

Můžeš to rozvést? Co tím myslíš, když říkáš ...? Můžeš to vysvětlit ještě jednou jinými slovy?

Tyto dotazy můžete pokládat, abyste žáky a žákyně přiměli zajít ve svých myšlenkách a argumentaci hlouběji.

Polarizace

Jednoduchým způsobem, jak rozproudit diskuzi, je dělicí čára.

Když předložíte dvě extrémní odpovědi na nějakou otázku, vytvoří to pnutí, které podněcuje zkoumání složitosti problematiky. Tato jednoduchá aktivita také žákům a žákyním umožní problém znázornit, pohybovat se v něm a zapojit se do diskuze i fyzicky.

Udělejte lepicí páskou nebo křídou uprostřed místnosti čáru. Otázku tak odstupňujete – konce čáry budou představovat krajní odpovědi jako ano/ne, dobré/špatné, souhlas/nesouhlas. Řekněme, že se bavíte třeba o tom, jestli je správně nebo špatně připravit horníky v uhelných dolech o práci, abychom zachránili životní prostředí. Můžete žáky a žákyně vyzvat, aby si na čáru, kde jeden konec znázorňuje jednoznačné ne a druhý jednoznačné ano, stoupli. Zeptejte se jich, jaké důvody je vedly k tomu, že si zvolili zrovna to místo, kde stojí. Vyvolávejte žáky a žákyně na obou koncích i uprostřed. Až se vyjádří, můžete se zeptat, jestli někdo změnil názor (proto se filozofickému zkoumání věnujeme), a nechat je se přesunout na novou pozici, kterou zaujali. Zeptejte se jich, na základě čeho názor změnili a proč.

Také můžete čáru využít k rozdělení místnosti na poloviny podle odpovědí „ano“ a „ne“. Vyzvěte žáky, aby si zvolili jednu ze stran a stoupli si na ni. Musí říct proč. Po chvíli se můžete zeptat, jestli si to někdo rozmyslel, nechat je stranu změnit a zase se zeptat proč.

Konsensus

Někdy se můžete v diskuzi zaseknout, protože spolu všichni souhlasí. Shoda je vítaná, když plánujete společnou akci, ale ve filozofické diskuzi může být překážkou. Za tichým souhlasem často bývá nedostatek vůle se zapojit – zkrátka je to cesta nejmenšího odporu. Podívejme se na příklad s horníky. Vznikne třeba shoda, že životní prostředí je důležitější než jejich práce. I když takový názor může být z hlediska životního prostředí správný a žádoucí, nevede k hlubšímu zkoumání problému. Můžete se snažit dostat hlouběji a položit žákům a žákyním hypotetickou otázku – uvedete příklady argumentů, kterými by někdo (imaginární oponent) mohl hájit opačný názor (třeba sami horníci). To může rozproudít diskuzi, ve které se pak dá hlouběji zkoumat, proč panuje takový odpor ke změně.

Ohlédnutí za procesem

Pošlete míček dokola, aby se každý podělil o závěrečnou myšlenku. Stačí jedna věta. Je to také příležitost k zapojení méně hovorných žáků a žákyň. Potom můžete také chvíli věnovat společnému zamyšlení, jak hodina šla.

Otázky, které vám pomohou s vyhodnocením hodiny:

Rozvíteli jsme vzájemně své myšlenky?

Přiblížili jsme se odpovědi?

Zodpověděli jsme otázku? Spolupracovali jsme?

Co bylo obtížné?

Co bylo snadné?

1. Lekce

Tvrzení uvedená níže si vytiskněte, nebo napište fixem na listy formátu A4. Nejlépe funguje, když je jedno tvrzení na jednom listě.

Motivace

Nejdřív připravte tvrzení vytištěná na papírech o velikosti A4 a vyzvěte některou žákyni nebo žáka, aby je seřadil/a tak, jak mu/jí to přijde správné. Požádejte ho/ji, aby vysvětlil/a, co ho/ji ke zvolenému pořadí vedlo, prodiskutoval/a své názory se skupinou a probral/a, jestli ostatní s navrhovaným pořadím souhlasí, nebo ne. Můžete využít čáru na zemi, kde dva protipóly představuje nejdůležitější a nejméně důležitá motivace. Věnujte chvíli rozhovoru o tom, co které tvrzení znamená.

Až si tvrzení zkusí seřadit několik žáků a žákyň, můžete všechny vyzvat, aby vymýšleli další otázky nebo aby prostě diskutovali o té hlavní. Zeptejte se jich, jestli je napadají jiné možné motivace, proč bojovat proti změně klimatu.

**Otázka:
Proč
bychom měli
jednat?**

- kvůli dětem
- kvůli naší planetě Zemi
- protože nám tak velí soucit
- protože to vyžaduje spravedlnost protože to vyžaduje morální integrita
- abychom respektovali práva budoucích generací všech živočišných druhů
- abychom zabránili rozsáhlému porušování lidských práv
- pro přežití lidstva
- abychom pečovali o Boží stvoření
- kvůli bezpečnosti státu

2. Lekce

Tragédie obecní pastviny

Hypotetický problém zvaný „tragédie obecní pastviny“ popsal britský ekonom William Forster Lloyd. V tomto myšlenkovém experimentu, který vydal v eseji v roce 1833, se zabývá problémy s neregulovaným spásáním trávy na obecních pozemcích ve Velké Británii a v Irsku. Wikipedie problém popisuje takto:

„Tragédie obecní pastviny je situace, kdy jednotliví uživatelé v systému společných zdrojů, kteří nezávisle jednají ve vlastním zájmu, sdílený zdroj společně vyčerpají nebo zničí, a jednají tak v rozporu se společným dobrem všech uživatelů.“

Tento příběh souvisí s mnoha environmentálními problémy i se změnou klimatu. Atmosféru máme všichni společnou a za to, co do ní vypustíme, také společně zodpovídáme.

Na začátku hodiny dejte jednomu ze žáků přečíst následující příběh (podle knihy *Common Ground: Water, Earth, and Air We Share* autorky Molly Bang).

Kdysi dávno vznikla kolem společných pozemků vesnice. Obecními pozemky byly svěží zelené louky, které patřily celé vsi. Všichni vesničané na louku mohli posílat ovce, aby se napásly. Byl tu ale jeden problém. Vesničané, kteří měli ovčí mnoho, využívali společnou pastvinu víc než ti s pár ovce nebo ti, kdo měli jen jednu nebo žádnou. A protože společná louka byla zadarmo, lidé na ni posílali tolik zvířat, kolik mohli. Brzy jich tam bylo příliš mnoho. A trávy nebylo dost pro všechny. Nebylo to dobré pro obecní pastvinu, pro ovce ani pro vesničany. A tak se staly dvě věci. Někteří lidé odešli, jiní ve vesnici zůstali. Ti, kteří zůstali, vytvořili plán. Dohodli se, že budou obecní pastvinu udržovat svěží a zelenou a budou se o ni dělit lépe. Každý tam bude smět poslat jen jednu ovci. Aby to fungovalo, tohle jednoduché pravidlo budou muset dodržovat všichni.

Otázky

Tady je několik doporučených otázek na zahájení rozhovoru. Nechte žáky a žákyně, aby si pár minut povídali ve trojicích nebo čtveřicích, a pak je vyzvěte, aby se o své myšlenky podělili.

Otázky na rozehrání:

- Vyřešil se tak problém?
- Myslíte si, že nové pravidlo dodržovali všichni?
- Co myslíte, že dělali ti, co z vesnice odešli?
- Co se stane, když už není kam jinam odejít?
- Jak to souvisí s problémem změny klimatu?
- Liší se to od problému změny klimatu?

Jak zajistit, že budou všichni dodržovat pravidla, na kterých se společně dohodli?

Kdo by měl pomoci vládám rozhodnout, jestli mají proti změně klimatu zakročit a jak?

- Ekonomové
- Vědci
- Filozofové
- Aktivisté
- Lidé ze zemí, kterým důsledky změny klimatu škodí
- Psychologové
- Vojenští generálové
- Světová organizace jako Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC)

3. Lekce

Stávka

Na celosvětové hnutí Školních stávek za klima (Fridays for the Future), které zahájila mladá studentka Greta Thunberg, reaguje veřejnost různě. Předmětem mnoha sporů jsou i protesty hnutí Extinction Rebellion. V obou případech se jedná o občanské iniciativy, které kritizují nečinnost vlád a dalších institucí a tlačí na ně, aby proti klimatické změně zakročily. Zvyšují také povědomí o naléhavosti problému a důsledcích toho, když jej nebudeme řešit. Obě hnutí jsou kontroverzní, protože využívají občanskou neposlušnost. Zároveň obě poměrně úspěšně obrátila pozornost širší veřejnosti k bezprostřední naléhavosti klimatické změny. V historii najdeme mnoho příkladů, kdy občané, kteří se vzepřeli zavedeným pořádkům, dosáhli prostřednictvím stávek a mírových protestů změn. Na rozproudění diskuze můžete pustit pár videí ze stávek za klima nebo protestů Extinction Rebellion.

Otázky na rozebrání:

- Účastnila se vaše škola stávky za klima?
- Proč jste se účastnili?
- Proč jste se neúčastnili?

Hlavní otázky:

- Je občanská neposlušnost oprávněná, když má přispět k řešení klimatické krize?
- V jakém případě je občanská neposlušnost oprávněná?

4. Lekce

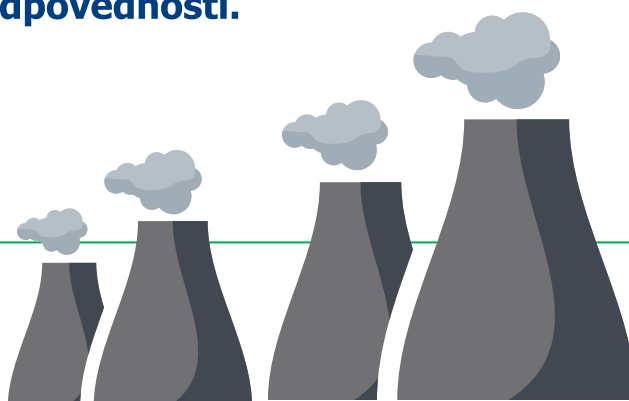

Spravedlnost a odpovědnost

Problém sdílené odpovědnosti za klimatickou změnu je komplikovaný, protože má časový i prostorový rozměr. Zprvce byly mnohé škody na ovzduší byly způsobeny v minulosti, od průmyslové revoluce až donedávna. Posledních 25 let je poměrně jasné, že emise CO₂ mohou způsobovat globální oteplování a mít katastrofální důsledky pro celou planetu. Nejvyšším rozhodovacím orgánem těch, kdo podepsali Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu (UNFCCC), je konference smluvních stran (COP). Úmluva UNFCCC vznikla v roce 1994 s cílem stabilizovat emise skleníkových plynů a chránit Zemi před hrozbou klimatické změny. První konference smluvních stran (COP) proběhla v roce 1995. Teprve na pařížské konferenci COP21 došlo k celkové shodě, že se bude jednat celosvětově. Spojené státy, které ke světovým emisím výrazně přispívají, od té doby už od dohody odstoupily (dopl. překl.: po nástupu J. Bidena do funkce prezidenta se USA k Pařížské smlouvě opětovně připojily). Co nadbytek CO₂ způsobuje, vědí vědci a vědkyně už od 50. let 20. století.

Za druhé narážíme na prostorový rozměr problému, protože v minulosti i v současnosti některé země k emisím přispívají víc než jiné. Zjednodušeně řečeno, některé země měly větší uhlíkovou stopu v minulosti a některé dnes. Například rozvíjející se státy nyní spotřebují obrovské množství energie, což pokrývají fosilními palivy. V minulosti ale přitom vypouštěly poměrně malé množství CO₂ ve srovnání s jinými zeměmi v Evropě, které k emisím přispěly značně, ale dnes využívají především obnovitelné zdroje energie (např. některé skandinávské země). Důsledky změny klimatu zároveň na různé části světa dopadají různě. Země, které ke změně klimatu nijak významně nepřispěly, se často potýkají s obrovskými obtížemi v důsledku stoupaní hladiny moří a zhoršujících se nebezpečných povětrnostních jevů.

**K těmto problémům se vážou dvě morální otázky.
Jedna se týká spravedlnosti a druhá odpovědnosti.**

Jako podnět využijte příklad Republiky Kiribati, souostroví v Tichém oceánu. Kiribati se může stát první zemí, která kvůli stoupání hladiny moře v důsledku klimatické změny zmizí. Přestože emise státu se za posledních několik let zvýšily, jeho příspěvek ke světovým emisím CO₂ je pořád 0,00 %. Ať bude svět jednat jakkoli rychle, na pomoc ostrovům Kiribati je už nejspíš pozdě. Stát v rámci řešení koupil pozemky na Fidži, aby tak zajistil nějaké místo pro své uprchlíky. Vláda přišla s plánem nazvaným „důstojná migrace“. Nejmladší generace místních je možná tou poslední, která na ostrovech žije. O trochu více o jejich osudu se můžete dozvědět z následujícího videa na YouTube (14 min, anglicky):

[Kiribati: Ostrov, který ničí změna klimatu \(AJ+ Docs\)](#)

Otázky na rozehrání:

- Kdo by se měl o obyvatele Kiribati postarat?
- Kdo je za tragédii Kiribati odpovědný?

Otázky

- Je spravedlivé požadovat, aby rozvojové země přestaly používat fosilní paliva?
- Měly by země, které teď využívají ze 100 % obnovitelné zdroje energie, nést odpovědnost za klimatickou změnu?
- Měli bychom za změnu klimatu vinit své rodiče a prarodiče?
- Jaké řešení problému odpovědnosti by bylo spravedlivé?
- Které lidské hodnoty jsou zapotřebí na to, aby lidé proti změně klimatu společně zakročili?
- Co to je spravedlnost?

Nechte žáky a žákyně vyhledat, jaké jsou emise skleníkových plynů Kiribati a srovnat je s emisemi Česka a dalších zemí.

Můžete využít stránku www.worldometers.info

Tady najdete emise skleníkových plynů každé země od roku 1800. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions>

Doporučené zdroje v ČJ: <https://faktaoklimatu.cz/temata/emise>.

5. Lekce

Uhlíkové kredity

V návaznosti na minulou lekci a problém odpovědnosti se teď s žáky a žákyněmi můžeme věnovat problému opatření jednotlivců ve srovnání s opatřeními institucí a státu. Jednat musíme na všech úrovních, ale diskuze na tohle téma se velmi často zasekne na argumentech jako „na to, abych něco změnil/a, jsem moc malý/-á“ nebo „můžou za to velké firmy a vlády“.

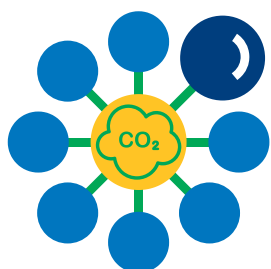
Tím to ale nekončí – firmy a vlády se skládají z lidí. Podceňuje se také moc spotřebitelů spočívající v tom, že máme na výběr, co budeme kupovat a spotřebovávat, čímž vytváříme po těchto produktech a službách větší poptávku. Když zapátráme po tom, co mají všechny tyto problémy společného, zjistíme, že vychází z hodnot, které jako lidé máme.

Uhlíkové kredity představují pokus o regulaci emisí tím, že se podporuje snižování emisí a investice do udržitelných řešení. Státy uhlíkové kredity vydávají firmám, které s nimi pak můžou obchodovat. Žáci a žákyně budou v diskuzi uvažovat o tom, jestli by se podobná řešení mohla vztahovat i na emise jednotlivců. Pust'te si ve třídě krátké video, které vysvětluje, jak to funguje (anglicky):

[Jak fungují uhlíkové kredity – vysvětleno za méně než dvě minuty. \(anglicky\).](#)

Pojmové mapy

Můžete si užít zábavu s vytvářením myšlenkových nebo pojmových map probíraných problémů. Ať se přihlásí dobrovolníci, kteří si budou během diskuze dělat poznámky a zhruba ji znázorní obrázkem. Doprostřed stránky umístíte problém a kolem nakreslete větve s argumenty, které zazněly. V čase určeném na hodnocení můžete obrázek rozpracovat podrobněji nebo se mu věnovat i další hodinu. Na vytváření myšlenkových map, které lze ukládat, sdílet a tisknout, jsou velmi šikovné online nástroje jako Coggle.it nebo Miro.com.

Otázky na rozebrání:

- Přijde vám, že by na uhlíkových kreditech mohlo být něco špatně?
- Měli by si uhlíkové kredity povinně kupovat i jednotlivci?
- Koho by se uhlíkové kredity měly týkat? Všech? Jen někoho? Nikoho?
- Mají jednotlivci právo vypouštět emise CO₂?
- Existují lidé, kteří by měli být nuceni si kupovat osobní uhlíkové kredity?
- Znamená obchodování s uhlíkovými kredity přijetí odpovědnosti za klimatickou změnu?

Hlavní otázka:

- Kdo by měl být odpovědný za přijímání opatření proti změně klimatu? Jednotlivci, nebo instituce a velké firmy? Proč?

AKTIVITA

Využijte cvičení s čarou na podlaze. Na jednu stranu umístěte „odpovědnost jednotlivců“ a na druhou stranu „instituce, vlády a firmy“ neboli „sdílenou odpovědnost“. Vyzvěte žáky a žákyně, aby si na téhle škále zvolili místo. Nechte je říct, jaké důvody je k tomu vedou. Po chvíli se zeptejte, jestli někdo změnil názor a chtěl by se posunout nebo přemístit.

Výzva k jednání

Naléhavost změny klimatu vyžaduje, abychom všichni začali jednat hned.

Diskuze mohou přispět k pochopení toho, jak je tento problém složitý, ale mnohá řešení už existují. Chtěli bychom vás povzbudit k tomu, abyste na konci každé diskuze věnovali trochu času zamyšlení nad reálnými řešeními pro vaši vlastní školu, která budou začleněna do vašeho vybraného tématu v rámci programů Světová škola, Active Citizens – Chráníme klima, Ekoškola, Škola udržitelného života, či jiného programu. Se svým školním týmem, parlamentem, nebo třídou je můžete dál rozpracovat a zahrnout je do svého akčního plánu. Osobní závazky jsou skvělým způsobem, jak žáky a učitelky podpořit v tom, aby přijali odpovědnost za vlastní jednání a uhlíkovou stopu. Můžete závazky napsat na lepicí papírky nebo listy papíru a vyvěsit je na nástěnku věnovanou školnímu klimatickému programu.

Na každé úrovni práce s tématem vám rádi pomůžeme s tipy, nápady, či pouhou konzultací (klimazmena@clovekvtsni.cz).

Dalšími tipy do výuky se můžete inspirovat na webu www.ucimoklimatu.cz, např. aktivita [Klimatická spravedlnost](#), či [Klimatická konference](#).

„Klimatická krize už je vyřešená. Všechna fakta a řešení už známe. Musíme se jen probrat a změnit.“

Greta Thunberg

Veškerou zpětnou vazbu k těmto materiálům pošlete na adresu klimazmena@clovekvtsni.cz (český překlad), či lkrzywon@eeu.antisce.org (autor originálu).

Další materiály v češtině najdete na stránce www.ucimoklimatu.cz, v angličtině doporučujeme www.greenschoolsireland.org.

Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.clovekvtisni.cz
www.ucimoklimatu.cz